

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
Departament Badań Demograficznych

Notatka informacyjna

WYNIKI BADAŃ GUS

**Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski
w latach 2004 – 2009**

Wprowadzenie

Emigracja Polaków za granicę w latach 2004-2007 przybrała duże rozmiary, co było związane z wejściem Polski do Unii Europejskiej i otwieraniem kolejnych rynków pracy. Z roku na rok zwiększała się liczba Polaków przebywających czasowo za granicą, osiągając w 2007 r. najwyższą wartość szacowaną na 2270 tys. W porównaniu z okresem sprzed 2004 r. zmieniły się również główne kierunki emigracji. W 2008 r. zaobserwowano niewielki spadek liczby emigrantów z Polski spowodowany rozpoczynającym się światowym kryzysem ekonomicznym. W 2009 roku liczba osób wyjeżdżających za granicę uległa dalszemu zmniejszeniu, przy jednoczesnym wzroście re-emigracji.

Wobec swobodnego przepływu osób, prowadzenie dokładnych statystyk dotyczących przepływu osób pomiędzy poszczególnymi krajami jest znacznie utrudnione. W przypadku Polski, mimo istnienia formalnego obowiązku zgłaszania wyjazdu za granicę na pobyt czasowy, tylko niewielka część wyjeżdżających dopełnia tych formalności. W końcu 2009 r. liczba osób przebywających czasowo za granicą, która zgłosiła swój wyjazd w biurach ewidencji ludności wynosiła 68,8 tys., zaś w 2008 r. – 88,3 tys. W tych okolicznościach jedynym sposobem uzyskania danych o rozmiarach czasowej emigracji Polaków są szacunki oparte na wielu źródłach danych.

GUS opracowuje szacunki liczby osób przebywających czasowo za granicą począwszy od 2006 roku. Pierwszy szacunek uwzględniający lata 2004-2006 został opublikowany w październiku 2007 r., kolejne – w lipcu/sierpniu 2008 i 2009 r. Należy zaznaczyć, że przez osoby przebywające czasowo za granicą należy rozumieć takie osoby, które przebywają poza krajem (często nawet przez wiele lat), ale nie dokonały wymeldowania z pobytu stałego w Polsce.

Wyniki szacunku

Szacunki emigracji opracowane przez GUS (p. tabl. 1) przedstawiają liczbę emigrantów z Polski przebywających czasowo za granicą w latach 2004-2009 – według stanów w końcu każdego roku. Dane te obrazują zatem tzw. zasoby imigracyjne Polaków w innych krajach. Nie są to strumienie migracji w poszczególnych latach i dlatego dane te nie mogą być sumowane. Wyniki szacunków z założenia nie obejmują emigracji sezonowych Polaków, które z uwagi na czas ich trwania – najczęściej do trzech miesięcy – w większości krajów Wspólnoty podlegają uproszczonym procedurom formalno-prawnym lub w ogóle nie są rejestrowane¹.

Prezentowana tabela zawiera szacunkowe dane dla krajów „starej UE-15” (poza Luksemburgiem) oraz – spośród krajów, które wstąpiły do UE po 2004 roku – Republiki Czeskiej i Cypru. Z krajów nie należących do UE pokazano Norwegię (kraj należący do obszaru EEA), która staje się ważnym kierunkiem polskiej emigracji. Dane za lata 2007-2009 dotyczą osób przebywających czasowo za granicą powyżej 3 miesięcy², natomiast dane do 2006 r. obejmują osoby przebywające czasowo powyżej 2 miesięcy. Należy podkreślić, że różnice wyników tych badań, wynikające ze zmiany kryterium okresu nieobecności są jednak bardzo niewielkie i dane te mogą być porównywane w czasie.

Ze względu na różne systemy ewidencjonowania przepływów migracyjnych oraz dostępne dane administracyjne, rzadziej statystyczne (tak w Polsce, jak i w poszczególnych krajach członkowskich UE) wyniki szacunku opracowanego przez GUS powinny być traktowane jako przybliżone. Dodatkowym utrudnieniem przy szacowaniu danych dla poszczególnych krajów jest fakt, że wiele osób po opuszczeniu Polski zmienia kraj przebywania, wyjeżdżając np. z Wielkiej Brytanii do Norwegii lub innego kraju – bardziej atrakcyjnego pod względem oferowanych wynagrodzeń czy dostępu do szerszych świadczeń społecznych.

¹ Liberalizacja dostępu do europejskich rynków pracy po 1 maja 2004 r. spowodowała rejestrowanie się wielu Polaków, którzy już wcześniej przebywali (najczęściej pracując w szarej strefie) w wielu krajach UE. Niestety brak jest rzetelnej informacji o skali tego zjawiska, a zatem niezwykle trudne są do oszacowania strumienie emigracji, jakie miały miejsce począwszy od 2004 roku.

² Kryterium czasowe powyżej 3 miesięcy zostało wprowadzone do badań statystycznych w 2006 roku w związku z nowelizacją *Ustawy z dn. 14 lipca 2006 o wjeździe na terytorium RP, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich UE i członków ich rodzin (Dz.U.06.144.1043 z późn. zm.)*

Tabl. 1. Emigracja z Polski na pobyt czasowy w latach 2004-2009^a
(stan w końcu roku)

Kraj przebywania	Liczba emigrantów w tys.						
	NSP 2002 ^b	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ogółem	786	1 000	1 450	1 950	2 270	2 210	1 870
Europa	461	770	1 200	1 610	1 925	1 887	1 635
w tym:							
Unia Europejska (27 krajów)^c	451	750	1 170	1 550	1 860	1 820	1 570
w tym:							
Austria	11	15	25	34	39	40	38
Belgia	14	13	21	28	31	33	34
Cypr	4	4	3
Dania	17	19	20
Finlandia	0,3	0,4	0,7	3	4	4	3
Francja	21	30	44	49	55	56	47
Grecja	10	13	17	20	20	20	16
Hiszpania	14	26	37	44	80	83	84
Irlandia	2	15	76	120	200	180	140
Niderlandy	10	23	43	55	98	108	84
Niemcy	294	385	430	450	490	490	415
Portugalia	0,3	0,5	0,6	1	1	1	1
Republika Czeska	8	10	9
Szwecja	6	11	17	25	27	29	31
Wielka Brytania	24	150	340	580	690	650	555
Włochy	39	59	70	85	87	88	85
Kraje spoza Unii Europejskiej	10	20	30	60	65	67	65
w tym:							
Norwegia	36	38	45

a Dane dotyczą liczby osób przebywających za granicą czasowo: dla lat 2002-2006 – powyżej 2 miesięcy, dla lat 2007-2009 – powyżej 3 miesięcy.

b Po rozszacowaniu liczby emigrantów o nieustalonym kraju czasowego pobytu liczba emigrantów przebywających w krajach Europy wynosi 547 tys., w krajach UE – 535 tys.

c Do 2006 r. 25 krajów.

Szacuje się, że w końcu 2009 roku poza granicami Polski przebywało czasowo około 1870 tys. mieszkańców naszego kraju, tj. o 340 tys. mniej niż w 2008 roku (około 2210 tys.), przy czym 1635 tys. osób przebywało w Europie (około 1887 tys. w 2008 roku). Zdecydowana większość – około 1570 tys. – emigrantów z Polski przebywała w krajach członkowskich UE, liczba ta zmniejszyła się o 250 tys. w stosunku do 2008 roku. Spośród krajów UE, nadal najwięcej osób przebywało w Wielkiej Brytanii (555 tys.), Niemczech (415 tys.), Irlandii (140 tys.) oraz we Włoszech, Niderlandach i Hiszpanii (po około 85 tys.).

Należy podkreślić, że na wielkość zasobów migracyjnych wpływa zawsze zarówno liczba wyjazdów jak i powrotów, które zawsze – w mniejszym lub większym stopniu – towarzyszą wyjazdom.

Z analizy danych, które posłużyły do opracowania szacunku wynika, że w 2009 r. bardzo wyraźnie zmniejszyła się liczba wyjazdów Polaków za granicę (strumień migracyjny) w porównaniu do lat poprzednich. Fakt ten był wynikiem kryzysu gospodarczego, który spowodował znaczące zmniejszenie zainteresowania Polaków emigracją. Wskazują na to zarówno źródła polskie jak i zagraniczne. Przykładem są dane z WRS (*Worker Registration Scheme*) Wielkiej Brytanii, z których wynika, że w roku 2009 zarejestrowanych zostało prawie o połowę mniej pracowników z Polski niż w roku poprzednim.

Jednocześnie, na skutek kryzysu gospodarczego i jego konsekwencji dla rynków pracy wielu krajów, wzrosła liczba powrotów Polaków z zagranicy – głównie z Wielkiej Brytanii, Irlandii, Niemiec i Stanów Zjednoczonych. Skala tych powrotów była większa niż w roku ubiegłym. Część osób nie wróciła jednak do Polski, ale przeniosła się do innych krajów np. do Norwegii – na co wskazują statystyki tego kraju. W rezultacie liczba osób przebywających czasowo za granicą w końcu 2009 r. zmniejszyła się znacząco w stosunku do roku poprzedniego. Spadek ten dotyczył głównie liczby osób przebywających w wyżej wymienionych krajach.

Należy podkreślić, że mimo zaobserwowanego spadku, liczba polskich emigrantów w krajach UE w 2009 r. była znacznie większa niż w początkowym okresie naszego członkostwa w UE.

Szacuje się, że około 3/4 czasowych emigrantów z Polski (około 1400 tys.) przebywa za granicą co najmniej 12 miesięcy. Osoby te zaliczane są do emigrantów długookresowych i – razem z osobami, które wyemigrowały na stałe – powinny być uwzględnione w stanach ludności poszczególnych krajów.

Zdecydowana większość polskich emigrantów przebywa za granicą w związku z pracą, aczkolwiek wraz z upływem czasu zwiększa się odsetek osób – członków rodzin polskich emigrantów, pozostających na ich utrzymaniu (małżonkowie, dzieci). Osoby, które wyjechały w okresie od maja 2004 r. do końca 2009 r., w 80-90% przypadków przebywały za granicą podejmując pracę lub jej poszukując.

Jednym z ważnych źródeł informacji o Polakach emigrujących w związku z pracą, są raporty opracowane przez b. Ministerstwo Gospodarki i Pracy³ oraz Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej⁴ wykorzystujące dane uzyskane za pośrednictwem polskich placówek dyplomatyczno-konsularnych.

Źródła danych o emigracji Polaków za granicę

Przy szacowaniu emigracji czasowej korzystano z różnych źródeł. Podstawą szacunków były wyniki powszechnego spisu ludności 2002 (w maju 2002 r. przebywało za granicą 786 tys. mieszkańców Polski, z czego ponad 626 tys. przez okres co najmniej 12-tu miesięcy). Do oszacowania liczby emigrantów z Polski przebywających czasowo powyżej 3 miesięcy (do 2006 r. – powyżej 2 miesięcy) za granicą zostały wykorzystane zarówno źródła krajowe jak i zagraniczne.

Wśród źródeł krajowych należy wymienić:

1. Wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), które pokazują trend i główne kierunki emigracji. Należy podkreślić, że z wyników badania nie można korzystać wprost, ponieważ nie odzwierciedla ono w pełni skali zjawiska (próba gospodarstw domowych objętych badaniem jest zbyt mała do badania migracji zagranicznych, ponadto badanie BAEL nie obejmuje wszystkich grup migrantów, np.: osób, które wyemigrowały z całymi rodzinami, emigrantów – osób tworzących jednoosobowe gospodarstwa domowe – zamieszkałych samodzielnie itp.). Tym niemniej wyniki tego badania stanowią podstawowe źródło danych o polskich emigrantach, dostarczające jednocześnie informacji o migracjach w związku z pracą;
2. Badanie ludności nieobecnej w związku z wyjazdem na pobyt czasowy za granicę – przeprowadzane przez GUS według stanu z 31 grudnia każdego roku. Badanie obejmuje wyłącznie te osoby, które formalnie – w miejscu swojego zamieszkania lub przebywania – zgłosiły swój wyjazd na pobyt czasowy za granicę. Badania te nie odzwierciedlają skali zjawiska, ale dobrze obrazują trendy i strukturę emigracji według krajów emigracji;
3. Europejskie Badanie Warunków Życia Ludności (EU-SILC), które dostarcza informacji nie tylko o członkach gospodarstw domowych przebywających czasowo za granicą, ale

³ Informacja w sprawie zatrudnienia obywateli polskich w innych państwach członkowskich UE/EOG oraz obywateli UE/EOG w Polsce; Raport b. Ministerstwa Gospodarki i Pracy, październik 2005.

⁴ Informacja w sprawie zatrudnienia obywateli polskich w innych państwach Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarii oraz obywateli państw EOG w Polsce; Raporty Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, kwiecień 2007, kwiecień 2008, październik 2008, listopad 2009, maj 2010.

również osobach, które w momencie badania nie są zaliczane do składu gospodarstwa domowego, ale były jego członkami przed wyjazdem za granicę. Podobnie jak w przypadku badania BAEL, z wyników badania nie można korzystać wprost, ze względu na ograniczenia dotyczące głównie wielkości próby i pozostawania poza badaniem tych gospodarstw domowych, których wszyscy członkowie przebywają za granicą;

4. Dane Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej dotyczące podejmowania pracy przez Polaków przebywających w poszczególnych krajach.

Analizując dane z raportów MPiPS należy mieć na uwadze następujące okoliczności:

- a) dane nie obejmują pracy niezalegalizowanej;
- b) statystyki dotyczące liczby osób, które w danym okresie otrzymały zezwolenie na pracę lub ją podjęły, nie oznaczają faktycznej i stałej obecności takiej liczby pracowników – znaczna część zatrudnienia Polaków ma charakter sezonowy i krótkookresowy, a opuszczanie rynku pracy nie jest rejestrowane;
- c) zgodnie z Traktatem Akcesyjnym, po nieprzerwanym 12-miesięcznym legalnym zatrudnieniu w państwie członkowskim utrzymującym rozwiązania przejściowe pracownik – obywatel „nowego” państwa członkowskiego UE uzyskuje stały dostęp do rynku pracy tego państwa (żadne z państw członkowskich nie dysponuje danymi w tym zakresie);
- d) monitorowanie przepływów migracyjnych jest utrudnione w warunkach swobody przepływu pracowników.

Wśród zagranicznych źródeł danych należy wymienić źródła administracyjne, rejestry i statystyki krajów, do których wyjeżdża najwięcej Polaków.

W szczególności korzystano z:

- a) statystyk prowadzonych przez urzędy statystyczne innych krajów z uwzględnieniem różnic w metodologii gromadzenia tych danych. Od 2009 r. urzędy statystyczne krajów członkowskich powinny dostarczać do bazy Eurostatu dane zgodnie z metodologią ujętą w Rozporządzeniu Nr 862/2007⁵,

⁵ Rozporządzeniu (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 862/2007 z dnia 11 lipca 2007 r. w sprawie statystyk Wspólnoty z zakresu migracji i ochrony międzynarodowej oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 311/76 w sprawie zestawienia statystyk dotyczących pracowników cudzoziemców (Dz. U. UE L 199/23).

- b) danych o liczbie osób zarejestrowanych w *Worker Registration Scheme* (WRS) administrowanym przez Home Office Wielkiej Brytanii,
Specyfika systemu nie pozwala na dokładne określenie liczby Polaków przebywających w Wielkiej Brytanii ze względu na to, iż z rejestru nie są „zdejmowane” osoby, które zakończyły pracę lub wyjechały z tego kraju. Nie wiadomo też, ile osób nie dopełnia obowiązku rejestracji. Dlatego też dane z WRS pozwalają jedynie na wskazanie tendencji w zatrudnieniu pracowników z nowych państw członkowskich;
- c) danych o liczbie osób posiadających numer ubezpieczenia (*National Insurance Number*) w Wielkiej Brytanii – z raportów DWP (*Departament for Work and Pension*),
- d) informacji o liczbie wydanych numerów PPS (*Personal Public Service Number*) w Irlandii,
- e) rejestrów cudzoziemców, którzy uzyskali prawo pobytu w danym kraju.

Wobec bardzo różnorodnych źródeł danych – zarówno administracyjnych jak i statystycznych – dostarczających bardzo różnych informacji, ustalenie rzeczywistych rozmiarów migracji Polaków jest niezwykle trudne. W poszczególnych krajach istnieje wiele systemów ewidencjonowania przepływów migracyjnych, przy czym systemy te nie obejmują wszystkich imigrantów, a jednocześnie często obejmują tych, którzy już opuścili kraj emigracji, przemieszczając się do innych krajów członkowskich Wspólnoty, które jako kolejne otwierały swoje rynki pracy lub łagodziły zbyt restrykcyjne przepisy dotyczące zatrudniania cudzoziemców. Mając na uwadze złożoność zjawiska i trudność jego obserwacji – należy bardzo ostrożnie analizować zmiany skali i kierunków emigracji czasowych Polaków, jakie miały miejsce w ostatnich latach.

Opracowano w Wydziale Badań Migracji:

Zofia Kostrzewa – konsultant

Dorota Szałtys – naczelnik

pod kierunkiem

Lucyny Nowak – zastępca dyrektora Departamentu